

kaldığı sapmadan çok daha azdır. Bu sebeple çevre ülkeleri Avrupa'ya, Kanada'ya ya da Japonya'ya da ihracat yaptığında, mallarını o ülkelerdeki değerinin altında satmaktadır.

Çevre ülke paralarının rezerv paralara göre piyasa kurlarının satın alma gücü paritesine yüksekliği (paranın düşük değerlenmesi), çevre ülkelerinde ücretlerin düşüklüğüne ilâve olarak çevre ülkeleri fason üretim yaptırmak için cazip kılmaktadır.

Neden çevre ülkelerinin paraları böyle düşük değerlenmektedir? Birincisi, çevre ülkelerinde servet sahiplerinin dışarıya servet kaçırmaları, ikincisi, toplumun tasarrufunu merkez ülke paralarında tutması, ve üçüncü olarak, merkez bankalarının rezerv biriktirmesi döviz talebini kabartarak çevre ülkelerinin millî paralarının değerini rezerv paralar karşısında düşürmektedir. Dolayısıyla ihraç mallarını da ucuzlatmaktadır.

Dolayısıyla üretimin küreselleşmesinin temelinde (1) ticaret serbestisi, (2) ihracata dayalı büyüme telkini, (3) konvertibilite ve ülkeler arası sermaye transfer serbestisi, ve (4) çevre ülkelerinde işçi ücretlerini düşük tutan tarihsel, sosyal etkenler vardır.

Çevre ülkelerin ihracatının fiyat yoluyla kaynak transferini bir kenara bırakalım ve piyasa fiyatlarının gerçek değerini gösterdiğini kabul edelim. 1998'den beri az gelişmiş ülkeler blok olarak 1999'dan bu yana merkez ülkelerle ticaretle fazla vermektedir. Yani dünyanın fakir ülkeleri mevcut çarpık fiyatlarla bile ithalâtından fazla ihracat yapmakta, merkez ülkelere kredi vermektedir.

Doğu'dan Batı'ya ihraç edilen bol ve ucuz sınaî mamuller, mineraller, ziraî ürünler Batı ülkelerinde sermaye birikimini, sabit yatırım yapma imkânını, teknolojik araştırma kaynaklarını ve bu ülkelerin askerî kudretini beslemektedir.

ÖZGEÇMİŞ

1977'de İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezun oldu. 1986'da AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktor oldu. 1990'da doçent oldu. 1993'ten beri ODTÜ İktisat Bölümünde çalışmaktadır.

TÜRKİYE'DE FİRMA TEMELLİ FAALİYET YÜKSELTİMİ/İNDİRİMİ (UPGRADING/DOWNGRADING) EĞİLİMİ

Doç. Dr. Ahmet Alpay DİKMEN

Küresel üretim olgusu az gelişmiş ülke üreticilerini gelişmiş ülke pazarlarına bağımlı kılan ve az gelişmiş ülke firmalarını gelişmiş ülke Çok Ükeli Şirketler (ÇÜŞ) karşısında taşeronlaştıran bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte az gelişmiş ülke üreticileri, gelişmiş ülkelerin uluslararası markalarını ucuz işgücü kullanarak üretmekte, gelişmiş ülke firmaları ise küresel üretimin seyrini ve sektörel standartları belirleyerek, marka tutundurma etkinliklerine yönelmektedir.

Bu eğilimi ortadan kaldırmak için genellikle önerilen formül az gelişmiş ülke üreticilerinin daha üst katma değerli üretim süreçlerine, tam paket (full packaging) üretimine ve marka tutundurma faaliyetlerine yönelmeleri, ÇÜŞ'lere rakip olmaya çalışmaları, küresel markalar üretmeleri ve gelişmiş ülke pazarlarında kendi markalarıyla tutunmaya çalışmalarıdır. Bu sürece faaliyet yükseltimi (upgrading) denilmektedir.

Unutulmamalıdır ki ÇÜŞ'ler, az gelişmiş ülke üreticileri için "yükseltim" ve pazara giriş zorlukları yaratmaktadır. Buna rağmen 1994 yılından sonra Türkiye'de belli başlı firmalar (Koç Grubu, Zorlu Grubu, Mavi Jeans, Boyner Grubu vb.) faaliyet yükseltimi olanağına kavuşmuş, dünya piyasalarına kendi markalarıyla girmeyi ve gelişmiş ülke pazarlarında önemli satış rekorları kırmayı başarmışlardır.

Sunuştaki Türk firmalarının bu eğiliminin Türkiye ekonomisi açısından nasıl bir döneme denk düştüğü ve bu eğilimin genel olarak ulusal üretimi ve istihdamı nasıl etkilediğine daha yakından bakılacaktır. Çalışmanın belli başlı tezleri şu şekilde özetlenebilir:

- Faaliyet yükseltimi, Türkiye'de büyük ölçekli firmaların, 1990 yılından sonra Türkiye'de işgücü maliyetlerinin Çin, Romanya, Mısır gibi ülkeler karşısında görece üstünlüğünü yitirmesi ve 1994, 1998, 2000 ve 2001 krizlerinin bir sonucu olarak kar paylarındaki düşüşü telafi etmek için yöneldiği "zorunlu" bir yoldur. 1990'da işgücü maliyetlerinin artışı ve ard arda gelen krizler aynı sektörlerdeki orta ölçekli ve küçük ölçekli firmaların faaliyetlerine son vermesi veya çok daha düşük kâr paylarıyla çalışmaları sonucunu doğurmuştur. Faaliyet alanı yükseltimi sadece belirli bir büyük sermaye grubu firma için söz konusu olabilmektedir. Bunlar başlangıçtan beri zaten dünyanın önemli markalarının doğrudan üreticisi, küresel fabrikası ve/veya ortağı olarak çalışmaktadır. Bu nedenle denilebilir ki ülke genelinde yükseltim zorunluluğu duyulduğunda bu aynı sektördeki veya farklı sektörlerdeki daha küçük ölçekli firmalar açısından faaliyet indirimi veya faaliyetin sonlanması anlamına gelir. Ulusal bazda faaliyet alanı yükseltimi ve indirimi birlikte yürüyen bir süreçtir.

- Türkiye'de faaliyet alanı yükseltiminde bulunan firmaların tümü bu faaliyetlerine koşut olarak tüccarlığa, büyük gross-market yönetimine (CourfourSA, Migros, Tansaş, vb.) ve mağazalar zinciri (Çarşı, Linens vb.) ve marka mağazacılığı (NetWork, Mavi, Altınyıldız vb.) etkinliklerine yönelmişlerdir.
- Faaliyet alanı yükseltiminde bulunan firmaların tümü aynı zamanda büyük finansal oyuncular; bu firmalar finansal, rantiyer faaliyetlere yönelmiş, veya bu faaliyetlerine ağırlık vermiş; bankacılık, marka (advantage card, bofis, mavicard vb.) veya banka temelli kredi kartı satışına yönelmiş; tüm bu araçları kullanarak finansal krizler karşısında direnme güçlerini artırmıştır.
- Faaliyet alanı yükseltiminde bulunan firmaların tümü Türkiye dışında ve (Rusya, Romanya, Güney Afrika, Polonya, Çin gibi) daha ucuz işgücü bulunan ülkelerde fabrikalar açmış veya bu ülkelerdeki taşeron üretim olanaklarından yararlanmışlardır.
- Faaliyet alanı yükseltiminde bulunan firmaların tümü uluslararası markaları ürün kalitesi bakımından yakalamış ancak uluslararası piyasalarda bu markalarla fiyat rekabeti yapmak zorunda kalmıştır. Gelişmiş ülke pazarlarında Türk firmalarının malları tanınmış bir yabancı markayla karşılaştırıldığında 1/3 ile 2/4 fiyat aralığında daha ucuza satılmaktadır.
- Türkiye'de ard arda gelen krizler sonrasında işsizlik önemli ölçüde artmış ancak özellikle eğitilmiş işgücü işsizliği ve mühendis işsizliği tüm gruplara göre fark edilir oranda çok artmıştır. Mühendis işsizliğindeki artış faaliyet yükseltimi yapan firmaları destekleyici niteliktedir. Vasıflı elemanı çok daha ucuza çalıştırma olanağı yakalanmıştır.
- Beyaz eşya, kahverengi eşya ya da otomobil gibi üretici yönlendirmeli üretim zincirleri bakımından firma evliliği ve firma ele geçirme eğilimleri artmıştır.
- Genel olarak faaliyet alanı yükseltimlerinin başlamasına koşut olarak özellikle 1994 yılından itibaren Türkiye'de işsizlik oranı ve firma kapanma oranları da yükselme eğilimine girmiştir. Bu da ülke çapında bazı firmaların faaliyet alanı yükseltimine gitmesinin, ülkenin geneli açısından daha yüksek oranda işsizlik ve ilkel birikim getirmekte olduğu tezini desteklemektedir.

ÖZGEÇMİŞ

1967 Ankara doğumludur. 1985 yılında girdiği A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme bölümünü 1989 yılında bitirdi. 1990 yılında A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 1995 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Kamu Yönetimi yüksek lisans programını tamamladı. 2000 yılında ODTÜ Sosyoloji bölümünden doktora unvanı aldı. 2003 yılında A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesinde yardımcı doçent kadrosuna atandı. 2005 yılında ise Üniversite Doçenti unvanını aldı. Halen A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Küresel üretim ve küresel yönetim konularında çalışmalar yürüten Ahmet Alpay Dikmen'nin bu konularla ilgili çeşitli çalışmaları mevcuttur.

KÜRESEL ÜRETİM, İHRACATA DAYALI BÜYÜME VE TAŞERONLAŞMA

Doç. Dr. Cem SOMEL

Küreselleşme kelimesi, benzeşmeyi homojenleşmeyi çağrıştırmaktadır. Bu benzeşme ve homojenleşme, iletişimdeki gelişmenin bilgiyi yaydığı ve kültürleri birbirine yaklaştırdığı gözlemine dayanmaktadır. Küreselleşmenin bir yönü, üretimin küreselleşmesidir.

Üretimin küreselleşmesi, meta zinciri kavramını doğurdu ve meta zinciri literatürünü geliştirdi. Meta zincirleri üzerine yazan bir kısım iktisatçı, az gelişmiş ülkelerin kalkınmasını bu ülkelerdeki üreticilerin meta zincirlerine katılmasında görmektedir.

Meta zincirlerinde nihaî ürünün katma değerinin büyük kısmı, gelişmiş ülkelerdeki hâkim firmada ve gelişmiş ülkenin kurumlarında kalmaktadır. Tek tek incelendiğinde meta zincirlerinde katma değer paylaşmasında gelişmiş ülkelere kalan katma değeri görmek mümkündür. Bu katma değer paylaşması, az gelişmiş ülkelerin ihrac ettiği ve ithal ettiği nasıl belirlendiği, ihrac mallarının ve ithal mallarının nispi fiyatlarının (ticaret hadlerinin seyri) konusunda fikir vermektedir.

Merkez ülkelerinin çevre ülkelerine yaptığı baskılara ve ülkeler arası gelir dağılımına baktığımızda, merkez ülkelerinin çevre ülkelerinden kendilerine kaynak transfer ettiği bellidir. Merkez ülkeleri çevre ülkelerin kaynaklarını öteden beri zaman zaman zorla talan etmektedir. Ama merkez ülkelerinin çevre ülkelerden kaynak transferinin en yaygın ve devamlı şekli ticarettir. Meta zincirleri bu ticaretin en yeni tarzıdır. Para, sermaye, faiz kâr akımları neticede satın alma gücü transferleridir. Asıl kaynak transferi malların mübadelesinde olmaktadır.

Ne var ki, ticarete kaynak transferini ölçmek zordur. Çünkü henüz insanların üzerinde anlaştığı genel bir değer ölçüsü ortaya çıkmadı. Bilgisayar hafıza yongası ile ham petrolün mübadele oranı ne olmalıdır? Torna tezgâhının pamuklu tişört cinsinden 'adil' değeri nedir? Bu sorunun kolay cevabı yoktur.

Ancak son on, on beş yıldır derlenen, satın alma gücü paritesi denilen dolar kurları, ticarete sömürüyü berraklaştırmıştır. Satın alma gücü paritesi, bir para miktarı ile bir ülkede ve ABD'de aynı veya benzer malları aynı miktarda almayı sağlayacak o ülke parasının hakkaniyetli dolar kurudur.

Veriler az gelişmiş ülkelerde millî paraların satın alma gücüne göre, cari dolar kurunun çok düşük olduğunu göstermektedir. Bazı çevre ülkelerinin paralarının dolar karşısında sürekli ucuzlama eğilimi dikkati çekmektedir. Diğer merkez ülke paralarının dolar kuru, satın alma gücünden fazla sapmamaktadır. Merkez ülke paralarının dolar kuru satın alma gücü paritesine göre bu paraları düşük değerlendirdiğinde bile bu sapma çevre ülkelerin parasının maruz

İHRACATIN İTHALATA BAĞIMLILIĞI: 2000-2004

Mustafa SÖNMEZ

Türkiye imalat sanayiinin ihracata dönük sektörlerinin giderek artan oranlarda ithalata, ithal girdilere bağımlı hale geldiği gözleniyor. Son dört yılda Türkiye’de ithalatın yüzde 72’si, aramallardan ve yüzde 81’i sanayi ürünlerinden oluşuyor ve ihracat ürünleri, giderek artan oranlarda ithal girdiler yoluyla dış dünyaya katma değer aktarıyor. Başta KİT’ler olmak üzere, geçmişte Türkiye imalat sanayiine girdi üreten ve sunan üretim kolları adım adım tasfiyeye uğratıldı; ihracat artışı, kullandığı dış girdilerle aslında dış dünyanın büyümesine katkı yaparak Türkiye imalat sanayiinin büyüme hızını aşağıya çekmeye devam ediyor.

İhracat giderek artan boyutlarda ithal girdilere bağımlı hale geliyor. Böylece ihracat artışları, ulusal ekonomiye değil, Türkiye’ye girdi satan dış dünyaya bir büyüme ivmesi taşıyor.

Bu işin bedelini ise çoğunluğu KOBİ’lerden oluşan ara-mal üreticileri ve yan sanayii çekiyor.

İhracatın ithalata artan bağımlılığına katkı yapan bir politika ögesi olarak **“dahilde işleme rejimi”** adını taşıyan teşvik sistemi, ihracatın ana eksenini oluşturuyor. Bu sistem, yurtdışında işleyerek belli bir süre içinde ihracat etmek şartıyla, sanayicilerin gümrüksüz ithalat yapmalarına imkân veriyor. Sistemin ana özelliklerinin satışı şöyle:

- Toplam ihracatın yüzde 55’i, **“dahilde işleme rejimi”** ne girmektedir ve daha da önemlisi, bu amaçla yapılan gümrüksüz ithalatın, teşvikli ihracata oranı, zaman içinde artarak ortalamada üçte ikiyi, bazı sektörlerde yüzde 75’i geçmiştir. .
- 2004 yılında 63 milyar doları bulan ihracatın yüzde 53’üne yakını dahilde işlem rejimi çerçevesinde yapıldı. Bu yolla yapılan ihracat, 22 milyar dolarlık bir ithal girdi kullandı.
- İhracatta katma değeri düşük sektörlerin payındaki artış dikkat çekiyor. Her 100 dolarlık sanayi ürünü ihracatı için yapılması gereken ithalat tutarı, 1996 yılında 56 dolar iken 2004 yılında 66.5 doları aştı..
- TL değer kazandıkça dövizle ihracat edilen malların da, ithal malların da TL cinsinden fiyatı düşüyor. Aşırı değerli TL’nin baskısı ile ihracata dönük sanayii, kârını korumak ve ihracatı sürdürmek için yerli girdiyi düşürüp ithal girdi kullanma yolunu seçiyor. Özellikle kayıtlı istihdama sahip büyük işyerleri üretimde, yerli işgücünün yerine ithal makine, yerli ara malı yerine ithal ara malı kullanarak, maliyetlerini rekabetçi bir seviyeye çıkarmayı deniyor. Ancak bu sayede ihracat artmaya devam ediyor.
- Sanayi rekabet gücünü bu şekilde korumaya zorlayan ortamın ekonomiye önemli maliyetleri var: Hızla artan ithalat, yerinde sayan reel ücretler ve artmayan istihdam.

- Nitekim, ihracat için yapılan üretimde ithal girdinin payının yüzde 66.5'e kadar çıktığını ve ithalat faturasının hızla kabardığını gözlemliyoruz.
- Öte yandan, birim üretim daha az istihdam ile artırılırken reel ücretlerin gerilediği gözlemleniyor. 1997 yılı baz (100) alındığında verimlilik endeksinin 2001'de 113.2 olan seviyesinden 2004'te 144.8'e kadar yükseldiğini görüyoruz.
- İmalat sanayiinde üretim 2000-2004 döneminde yüzde 20 arttı ancak aynı üretim yüzde 5 daha az istihdamla gerçekleştirildi. Üretim endeksi 2000'den 2004'e yüzde 20 artış gösterirken çalışan endeksinde artış bir yana, yüzde 4.7 azalma görünüyor.
- Verimlilikte sağlanan bu artışa karşılık kişi başına katma değeri yükselten ücretlilerin reel gelirlerinin gerilemiş olması da, Türkiye'nin ihracatının rekabet gücünü nereden bulduğu sorusunun yanıtını oluşturuyor: Daha az istihdam ve daha az reel ücret ile pazar bulmak.. Bu arada daralan istihdamın yerini çoğu Çin, Hindistan kökenli ithal girdiler dolduruyor. Bu "ikame" olgusu, imalat sanayiinin tümünde emek verimliliğini arttırmış görünüyor. Ancak bu, teknik ilerleme, teknolojik atılım yoluyla sağlanan dinamik, kalıcı bir verim artışı değildir. Türk ihracatçılara ucuz girdi sağlayan Asyalıların emeği, Türkiye'deki emekçilerin emeğinin yerine geçiyor. Yani istihdamı baskı altında tutarak, belli konjonktürlerde işsizlik yaratarak sağlanan çarpık, fırsatçı bir verim artışından söz ediyoruz.
- Payı toplam ihracatın yüzde 55'ine ulaşan dahili işlem rejimi ile yapılan ihracatın, ihracatçı birliklerine göre dağılımı, ilk sırada metal sanayicilerinin yer aldığını, ikinci sırayı otomotivcilerin üçüncü sırayı da konfeksiyoncuların aldığını ortaya koyuyor. Kısa adı İMMİB olan İstanbul Maden ve Metal İhracatçıları Birliği, dahili işlem rejimi ile yapılan ihracatta yüzde 34 pay sahibi. Bu kategori, tv seti ihracatçıları da kapsıyor. Otomotiv sanayii ihracatının gerçekleştirildiği Uludağ İhracatçı Birliği ise bu tarz ihracatta yüzde 23 pay sahibi görünüyor. İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği İTKİB'in payı ise yüzde 15. Ege İhracatçıları Birliği, dahili işlem rejimi çerçevesinde yapılan ihracatta yüzde 8 pay ile dördüncü sırada.
- Dahili işlem rejimi çerçevesinde yapılan ihracatı gerçekleştiren firma türlerine bakıldığında "imalatçı"ların yüzde 50 ile ilk sırayı aldıklarını, "imalatçı-ihracatçı" tarifine girenlerin de yüzde 42.2'lik pay sahibi oldukları görülüyor. Dış ticaret sermaye şirketlerinin payının yüzde 6 dolayında kaldığı dikkat çekiyor.
- 100 birimlik mal ihracatı için yapılması gereken ithalat tutarı taşıt araçlarında yüzde 64.8, demir-çelikte yüzde 75.3, dokuma ve giyimde yüzde 58.3, elektronikte yüzde 77, elektrikli makinelerde yüzde 66, madeni eşyada yüzde 61.1, demir dışı metallerde yüzde 73.3 olarak gerçekleşti.

Rekabet gücü baskısı altında bunalan sanayiciler ise, bir yandan *ucuz dövize son verin*" diye ağlaşırken, emek maliyetlerini daha da aşağıya çekmeye çabalamaktalar. İmalat sanayiinde 2004'te işçi başına reel ücretler, 2000'in hâlâ yüzde 16 altındadır. 2002-2004 yıllarında çalışma saatleri arttığı için saatlik ücretler daha da fazla aşınmıştır.

IV. Oturum

Yeni Sanayileşme Modeli, Küresel Üretim, İhracata Yönelik Sanayileşme; Fason Üretim ve Taşeronlaşma

Oturum Başkanı

Oğuz TÜRKYILMAZ

Makina Mühendisleri Odası - Kongre Yürütme Kurulu Üyesi

Oturum Katılımcıları

Doç. Dr. Cem SOMEL - ODTÜ İİBF İktisat Bölümü

Doç. Dr. Ahmet Alpay DİKMEN - AÜ SBF Kamu Yönetimi Bölümü

Üretimde Katmadeğerin Küresel Paylaşımı

Mustafa SÖNMEZ - Araştırmacı, Yazar, Yorumcu, Ekonomist

Türkiye'nin İthalata Bağımlı İhracatı

Bu çarpık, ithalata bağımlı ve büyümeye , istihdama katkısı olmayan politikanın yerine konacak bir iktisat politikası bir kopuşu yaşamaladır ve öncelikle, Türkiye’de ücret maliyetlerini, Asya ihracatçıları düzeyine indirme saplantısına yönelen taklitçi bir zihniyetten uzaklaşmalıdır. Türkiye, Çin’i, Hindistan’ı taklit etmemelidir.

Türkiye 70 milyon nüfusu ve azımsanmayacak bir harcama gücünün, dolayısıyla iç pazarının farkında olarak yeni bir sanayileşme, büyüme yönelimine girmeli, kur, faiz, gelir, dış ticaret, sermaye hareketleri politikalarını da bu eksen üzerinden inşa etmeli, dolayısıyla, dışa dönük ekonomik bağlantılarını da tümüyle yeni baştan oluşturmalı , yeni bir paradigma yaratmalıdır.

Fiyatları düşen sektörlerde uzmanlaşarak ihracata yönelen ekonomiler, bir ‘yoksullaştırıcı büyüme’ tuzağına mahkûm olmuşlardır. Türkiye, girdilerde artan dış bağımlılık nedeniyle, daha fazla ihracatın yoksullaşmaya yol açtığı farklı bir batağa daha fazla saplanmadan yolunu değiştirmelidir.

ÖZGEÇMİŞ

1955 yılında Van'da doğdu.

1978 ODTÜ İdari İlimler Fakültesini bitirdi.

1977-1978 yıllarında Tüm İktisatçılar Birliği Genel Sekreterliği yaptı. Çeşitli basın yayın kuruluşlarında araştırmacılık, yönetmenlik, danışmanlık, yazarlık ve yorumculuk görevlerinde bulundu. Halen danışmanlık, yazarlık yapmakta ve Galatasaray Üniversitesi'nde konuk öğretim görevlisi olarak Kültür Endüstrisi ve Medyanın Ekonomi Politikası dersi vermektedir.

Kitap ve raporları: Devlet İşletmeleri ve Türkiye: TİB Yayınları; 1978, Türkiye Ekonomisinde Bunalım I: 24 Ocak Kararları ve Sonrası, Belge Yayınları, 1980; Türkiye Ekonomisinde Bunalım II: 12 Eylül'ün Ekonomi Politikası, Belge Yayınları, 1982; Özal Ekonomisi ve İşçi Hakları: Belge Yayınları, 1984; Türkiye'de Holdingler: Gözlem Yayıncılık, 1987. Arkadaş Yayınevi, 1990; Doğu Anadolu'nun Hikayesi: Ekonomik ve Sosyal Tarih: Arkadaş Yayınevi, 1990; Türkiye'de Gelir Eşitsizliği: İletişim Yayınları, 1991; 100 Soruda Dışa Açılan Türkiye Kapitalizmi: Gerçek Yayınları, 1992; Grafiklerle İstanbul: Sosyal ve Ekonomik Atlas, İst. B. Belediyesi Yayını, 1994; İstanbul'un İki Yüzü: Arkadaş Yayınları, 1996; Paranın Serüveni: İş Bankası/Tarih Vakfı, 75. Yıl Serisi, 1998; Bölgesel Eşitsizlik, Alan Yayıncılık, 1998; Gelir Uçurumu, OM Yayıncılık, 2001; 100 Göstergede Kriz ve Yoksullaşma, İletişim Y. 2002; Filler ve Çimenler: Medya ve Finansta Doğan/Anti, Doğan Savaşı, İletişim Y., 2003; İşte Eseriniz: 100 Göstergede Kurulştan Çöküşe Türkiye Ekonomisi, İletişim Y. 2003; Türkiye ve Ege Ekonomisinde Ekonomik Panorama, Düzenli Rapor. 2002, 2003, 2004, 2005; Cumhuriyetin 80. Yılında Ege Bölgesinde Gelişme, EBSO Yayını, 2003; Kriz ve 2003 Ekonomisinin Analizi, Petrol-İş Yayını, 2004; IMF Politikaları, Petrol-İş Yayını, 2004; Türkiye Ekonomisinin 80 Yılı, İTO Yayını, 2004; Tarladan Borsaya Pamuk, İTKİB Yayını; Türkiye'nin Dış Ticaretinin Sektörel Analizi, EBSO Yayını, 2004; Türkiye İhracatının İthalat Bağımlılığı, EBSO Yayını, 2005; Göstergelerle İstanbul, ASK Yayını, 2005.

Dolayısıyla organize sanayi bölgeleri istihdam sorununu çözmekten uzak bir görünüm sergilemektedirler.

Teknoparkların kağıt üzerindeki sayısı, çoğu üniversite ve OSB bünyesinde olmak üzere 18'dir. Fiili teknoloji ve Ar-Ge yapanlar ise 4 civarındadır. Teknoparklara yaklaşık 44 milyon dolarlık bir yatırım yapılmıştır. Ancak teknokentlerin kurulması ve Ar-Ge çalışmalarına başlanmasında oldukça geç kalınmıştır. Bu bölgeler, araştırma ve teknoloji yeteneğini arttırmak amacıyla oluşturulmakta, kaynak yetersizliği ve bilim-teknoloji politikalarının siyasi irade tarafından saptanması nedeniyle işlevlerini yerine getirememektedirler. Böylece yüksek katma değerli ürünlerin dış ticaretimiz içinde ithalat lehine kayması ve katma değer transferi sürmektedir. Uzak Doğu ülkelerini hızlı bir biçimde teknoloji alanına attıkları adımlar ülkemizde gerçekleştirilememiştir.

Teknoparklarda üretilen bilgi ve teknolojinin yeni ürün veya geliştirilmiş ürün imalatına aktarılması veya böyle bir çalışmanın gerçekleşmemesi, organize sanayi bölgelerinin ve küçük sanayi sitelerinin işlevlerini, fason üretime yönlendirmekle sonuçlanmaktadır.

Marmara Bölgesi	2.083.100 USD
Ege Bölgesi	1.234.400 USD
İç Anadolu Bölgesi	1.393.985 USD
Karadeniz Bölgesi	668.860 USD
Doğu Anadolu Bölgesi	372.800 USD

olmaktadır.

Küçük sanayi sitelerinin kurulması da 1965 yılında başlamış, 2005 yılında toplam sayı 386'ya ulaşmıştır. Burada da Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredileri kullanılmış, yatırımın toplam maliyeti 5,7 milyar USD'yi bulmuştur. Küçük sanayi siteleri bölgesel dağılımı ve her bölge için KSS sayıları ile istihdam ve katma değerler aşağıda verilmiştir.

Bölge	KSS Sayısı	Tesis Sayısı	Fiili İşgücü	Katma Değer (milyon \$)
Marmara	90	22.306	138.618	2.398,0
Ege	67	11.225	65.340	1.028,0
Akdeniz	50	10.280	60.745	902,0
İç Anadolu	93	19.244	117.464	1.930,0
Karadeniz	29	7.640	43.736	621,0
Doğu Anadolu	26	5.494	31.946	407,0
Güneydoğu Anadolu	31	10.477	64.862	986,0
Toplam	386	86.666	522.711	8.272,0

Burada da istihdamın % 26'sı Marmara ve % 22'si İç Anadolu Bölgelerinde gerçekleştirilmekte, Karadeniz Bölgesi toplamdan % 8,4 ve Doğu Anadolu bölgesi % 6,1 pay almaktadır. Katma değer dağılımında Marmara, Ege ve İç Anadolu toplamı tüm katma değerlerin % 65'idir. Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi toplamı ise % 12'yi aşmamaktadır.

Burada önemli iki nokta; OSB'lerde tesis başına işçi sayısının 18 kişi, KSS'lerde yine aynı değerlerin 6 kişi olduğu görülmektedir. Buradan tesislerin pek çoğunun mikro veya küçük işletmelerden oluştuğu söylenebilir. Tüm bölgeler için, bu yapılanmanın istihdama bir çözüm getirmediği açıktır. Keza yaratılan katma değer de toplam sanayi katma değerinin ancak %14'ünü bulmaktadır. OSB ve KSS'ler ithalatın % 11'ini, ihracatın ise % 12'sini gerçekleştirmektedirler. Bu durum büyük işletmelerin genel olarak organize sanayi bölgelerinde yer almadığını ortaya koymaktadır.

Dünyadaki örnekleri ile karşılaştırıldığında, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri sanayileşmede bir atılım yapılmasını ve teknolojik gelişim sağlamayı başaramamışlardır. Bu bölgelerdeki fiili işgücü 1.087.000 iken halen kayıtlı kayıtsız işsiz sayısı 3,5 milyonu aşmaktadır.

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2005

V. Oturum

Sanayide İstihdam ve Sendikalaşma

Oturum Başkanı

Mehmet TORUN

Maden Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Oturum Katılımcıları

Dr. Seyhan ERDOĞDU - AÜ SBF Çalışma Eko.ve Endüstri İliş. Bölümü
Kapitalizmin Dönüşümü; Kamu Politikalarında Dönüşümü ve İstihdam

Adnan SERDAROĞLU - DİSK Genel Bşk. Yard., Birleşik Metal İş Gen. Bşk.
Sanayide İstihdam ve Sendikalaşma

TÜRKİYE SANAYİLEŞME POLİTİKASINDA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ, KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ VE TEKNOPARKLAR

Makina Mühendisleri Odası Özel Komisyon Raporu

(Yavuz BAYÜLKEN)

İlk kez 1962 yılında Bursa OSB için karar alındı ve Birinci Beş Yıllık Plan hedefleri doğrultusunda Dünya Bankası kredileri ile gerçekleştirildi. O günden bu yana 43 yıl içinde 77 organize sanayi bölgesi faaliyete geçti. Toplam OSB alanı 18.287 hektarı buldu ve bu OSB'lere yapılan kamulaştırma ve alt yapı harcamaları toplamı, kredi olarak 1.025.012.000 YTL'ye ulaştı. Burada en önemli hedeflerden olan, geri kalmış illerin kalkınmasını teşvik etmek ve böylece bölgeler arası dengesizlikleri ortadan kaldırarak istihdamı bu alanlara aktarmak ile çarpık kentleşmeyi önlemek mümkün olmadı. Keza uluslararası rekabeti küresel rekabete dönüştürmek ve katma değeri yüksek ürünleri ihraç etmek için OSB'lerden beklenen gelişme sağlanamadı. 2005 programında gerçekleştirilmesi düşünülen OSB sayısı 116 olarak öngörüldü. Alan ise 23.234 hektar olarak saptandı.

OSB'lerin bölgesel dağılımı ve her bir bölgede tesis sayısı, fiili işgücü ve katma değer aşağıdadır.

Bölge	OSB Sayısı	Tesis Sayısı	Fiili İşgücü	Katma Değer (milyon \$)
Marmara	12	(*) 19.392	258.840	7.066,0
Ege	11	1.506	74.534	1.859,0
Akdeniz	10	868	27.875	539,0
İç Anadolu	17	(*) 8.172	115.573	2.735,0
Karadeniz	13	456	15.050	305,0
Doğu Anadolu	7	529	8.968	170,0
Güneydoğu Anadolu	7	1.017	63.287	1.380,0
Toplam	77	31.940	564.127	14.054,0

(*) Marmara ve İç Anadolu Bölgelerinde Dudullu, İkitelli ve Ostim Organize Sanayi Bölgeleri içindeki Küçük Sanayi Siteleri de bu değerler içine dahil edilmiştir.

Görüldüğü gibi en fazla istihdam Marmara ve İç Anadolu OSB'lerinde sağlanmakta, keza katma değerlerin % 50'sini Marmara Bölgesi yaratmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi istihdamdan % 1,5 pay alırken katma değerlerin % 1,2'sini yaratmaktadır. Kişi başına katma değerlerin bölgesel dağılımında ise;

DEVLETİN ROLÜNDE DEĞİŞİM, YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİ VE ESNEK KAMU PERSONEL REJİMİ

Dr. Seyhan ERDOĞDU

Yeni liberal küreselleşme ve devletin rolünde değişim

1980'li yıllardan başlayarak pek çok ülkede statü hukukuna bağlı, büyük bir kısmı kariyer sistemini temel alan kamu personel rejimleri, yeni kamu işletmeciliği anlayışının esnek personel rejimlerine dönüşme sürecine sokulmuşlardır.

Kamu yönetimindeki ve kamu personel rejimlerindeki bu değişimi, kapitalizmin yeni liberal doğrultudaki küreselleşmesinden, özel kesimdeki çalışma ilişkilerinin bu süreçte dönüştüğü biçimden ve devletin küresel kapitalizmdeki yeni biçimi ve rolü ile bağlantılı olarak ele almak uygun olacaktır.

Gelişmiş ülkelerin Keynesci politikalar uygulayan refah devleti de, gelişmekte olan ülkelerin ithal ikameci veya ihracat odaklı stratejik sınai hedefleme yapan ulusal kalkınmacı devleti de artık, küresel ekonominin gereklerini, ulusal toplum ve ekonomi üzerine empoze eden bir güç haline dönüşmektedir.

Bu eğilim, gelişmiş ülkelere küresel pazarın baskısı ile kabul ettirilirken, gelişmekte olan ülkelere pazarın yanı sıra IMF ve Dünya Bankası gibi küresel kapitalizmin anahtar konumdaki kuruluşları vasıtasıyla da empoze edilmektedir.

Ulusal yönetim ve siyaset, demokratik ulusal devletten, uluslararası kuruluşlara geçtiği ölçüde, yönetim adı altındaki uygulamalarla daha da zayıflatılmaktadır.

Ulus devletlerin, yeni liberal küreselleşmenin ekonomik yapılanmasına uygun olarak girdiği bu dönüşüm, devletin sınıf mücadelesinin aracı olduğu kadar alanı da olması nedeniyle sosyal ve siyasal çatışmalarla birlikte yürümektedir.

Yeni kamu işletmeciliği

Küreselleşme, kapitalizmi tüm coğrafyalara ve sektörlerle yayarken ve yeni teknolojilerin olanaklı kıldığı bir yeniden yapılanmaya sokarken, kamu yönetimi ve kamu personel rejimlerini de değiştirmektedir. Yeni kamu işletmeciliği denilen bu değişim, özel sektördeki işletmeciliğin kamu sektörüne taşınması (profesyonel yönetim, performans standartları ve ölçümleri, kısıtlı bütçeler, çıktı denetimleri, kaynak kullanımında disiplin, şirket yönetim modelleri, kamu sektöründeki monolitik bürokrasilerin parçalanması, yönetim yetkilerinin desantralizasyonu, yönetim kültürünün değiştirilmesi) ile kamu sektörüne piyasa ve rekabet ortamının getirilmesi (müşteri/satıcı ayrımı, kamu kesiminde rekabetçi yapılara kayış, kamu hizmeti etiği yerine

rekabetçi şirket kültürü, işe alma ve ödemelerde esnekliğe geçiş, istihdam ilişkilerinde belirli süreli, performansa dayalı ve ulusal düzeyde değil yerel düzeyde belirlenmiş sözleşmelere geçiş vb.) anlamına gelmektedir. Personel rejimleri açısından ise esnek istihdam, toplam kalite yönetimi ve insan kaynakları yönetimi vurgularına dayanmaktadır.

Yeni kamu işletmeciliği, yalnızca kamu kesiminin özel sektör ilkeleri altında yönetilmesi anlamına gelmemekte, her şeyden önce kamunun küçültülmesini ve özelleştirilmesini öngörmektedir. Bu, kamu mülkiyetinin tasfiyesi ve kamusal mal ve hizmet üretiminin özelleştirilmesi anlamına gelmektedir.

Yeni kamu işletmeciliği anlayışında devlet, kişilerin bireysel hakları için adil ve eşit koşullar ve garantiler sağlama ve şirketlerin ekonomik faaliyetleri için güvenilir ve bilinebilir bir ekonomik çevre yaratma görevlerini sürdürmektedir. Ancak refah devletlerinin ve kalkınmacı devletlerin ekonomik alandaki yönetim ve hizmet sunumu görevleri artık terkedilmiştir. Hizmet sunumundaki üretici/sağlayıcı rolünü terk eden devlet, bu hizmet sunumunun özel şirketler eliyle sunumundaki düzenleyici rolünü geliştirmek, özel sektörün kamu yönetimine doğrudan katılımını sağlayan yönetim modelleri uygulamak durumundadır.

Esnek kamu personel rejimi

Yeni kamu işletmeciliği anlayışının kamu personel politikalarına yansımaları, esnek kamu personel rejimlerinin gelişmesi şeklinde olmuştur.

Kamu personel reformları, öncelikli olarak kamu personelinin sayısının azaltılması ile ücret ve maaşlara ilişkin düzenlemelerin yapılması konularında yoğunlaşmıştır. Bu süreç içerisinde memuriyet rejimine esneklik unsurlarının sokulmasına çalışılmıştır.

Kamu personel reformu, pek çok gelişmekte olan ülkede Dünya Bankası ve IMF programları ile bağlantılı olarak hayata geçirilmiştir. "Washington modeli" adı verilen bu modele göre yeni liberal politikalar doğrultusunda devlet küçülürken, kamu harcamaları da küçülmeli, kamu harcamaları küçülürken de kamu personel harcamaları azaltılmalıdır.

"Washington modeli"nin memur maaşlarına ilişkin yaklaşımı, maaşların düşük olduğu ülkelerde ve dönemlerde genel bir maaş artışına gidilmesi, farklı devlet kurumları arasındaki farklı uygulamaların giderilmesi, parasal olmayan maaş unsurlarının azaltılması, üst düzey yönetici ve uzman kadrolar için maaş farklılaşmasının artırılması, genel olarak maaş yelpazesindeki açıklığın artırılması, nitelikler ve kıdeme bağlı bir maaş rejimi yerine iş değerlendirme ile maaş ve sorumluluklar arasında bağlantı kurulması, performansa dayalı ücret ile performans ve ücret arasında ilişki kurulması şeklinde biçimlenmiştir.

Kamu yönetiminde etkinliğin artırılması için benimsenmesi öngörülen esnek çalışma biçimleri, tartışma gündemine reform programları ile birlikte girmekle beraber uygulamada yer bulmaları daha sonraki aşamalarda görülmektedir. Alt yapı, sağlık ve eğitim hizmetleri ticarileştirildikçe

III. Oturum

OSB, Küçük Sanayi Siteleri, Endüstri Bölgeleri ve Teknoparklar

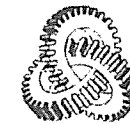
Oturum Başkanı

Ali Ekber ÇAKAR
MMO YK Sekreter Üyesi-Kongre Yürütme Kurulu Üyesi

Oturum Katılımcıları

Yavuz BAYÜLKEN - Makina Mühendisi, Kongre Yürütme Kurulu Üyesi
Rapor Sunumu

Prof. Metin DURGUT - ODTÜ Fen Edebiyat Fak. Fizik Bölümü
Değerlendirme

esnek çalışma, toplam kalite yönetimi ve insan kaynakları yönetimi daha çok uygulama alanı bulabilmektedir.

Esnek çalışma biçimlerinin kamu kesimine taşınması, statü rejimine tabi kamu istihdam ilişkilerinin tasfiyesini, kariyer sistemleri yerine sözleşmeliliği esas alan istihdam biçimlerine geçilmesini beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de kamu personel rejiminde esnekleşme eğilimleri

1980 sonrasında Türkiye’de ekonomi yeni liberal politikalarla yeniden yapılanırken, kamu yönetimi ve kamu personel politikalarında da yeniden yapılanma sürecine girilmiştir.

Uluslararası Para Fonu, Türkiye ile yaptığı Stand by anlaşmalarının şartları arasına kamu personel sayısında azaltmayı da dahil ederek “Washington modeli”nin Türkiye’ye taşınmasına aracı olmuştur.

Esnek kamu personel rejiminin unsurları eğitim ve sağlık da dahil olmak üzere hemen bütün hizmet sınıflarında görülebilmektedir.

Türkiye’de esnek kamu personel rejiminde son aşama: Kamu personel kanunu taslağı

AKP Hükümetinin Kamu “Reformu”nun üçüncü ayağı olan kamu personel reformu kapsamında gündeme getirdiği yeni yasa, kamuda çalışan memur ve sözleşmeli personelin tüm çalışma koşullarını ve diğer özlük işlerini düzenleyecek ve böylece memur ve sözleşmeli personele ilişkin daha önceki düzenlemelerin yerine geçecektir.

Taslakla, memur sayılan ve dolayısıyla statü hukukunun güvencelerinden yararlanan pek çok kadro unvanı, sözleşmeli pozisyon unvanına aktarılmaktadır. Böylece kamuda temel istihdam biçiminin istihdam güvencesi olmayan ve esnek çalışma koşullarının uygulanabileceği sözleşmelilik statüsü olması öngörülmektedir.

İstihdamın sürekliliği açısından statü hukukundan uzaklaştırılan sözleşmeliliğin, siyasal ve sendikal hak ve özgürlükler açısından da, “sözleşme” hukukundan uzaklaştırıldığı görülmektedir. Bu düzenlemeler liyakat ilkesini ortadan kaldıracak, siyasi kayırmacılık ve patronaja dönüşe yol açacak, kamu görevlisi olmayı tüm vatandaşların eşit hakkı olmaktan çıkaracaktır.

Sonuç

Kapitalizmin yeni liberal doğrultudaki küreselleşmesi, devletlerin işlevini ve biçimini bu sürecin gereklerine uygun olarak yeniden yapılandırırken, kamu yönetimi ve kamu personel rejimi de aynı doğrultuda değişime uğramaktadır.

Esnek kamu personel rejimi olarak niteleyeceğimiz bu biçimleniş, yeni kamu işletmeciliğinin yerleşmesine paralel olarak çeşitli ülkelerde halen oluş halindedir. Bu rejimin temel unsurları,

özelleştirme ve esnekleşme ile toplam kamu personeli sayısının azaltılması, kamu personeli istihdamında statü hukukundan sözleşme hukukuna geçiş, esnek çalışma biçimlerinin yerleştirilmesi, özel sektörden alınan işletme, ücretlendirme ve insan kaynakları yönetimi tekniklerinin kullanılması olarak belirmektedir.

Türkiye'de de kamu personel rejimi, esnek personel rejimlerine geçişin özelliklerini göstermektedir. Taslak halinde olan Kamu Personel Reformu (2004) girişiminin gerçekleşmesi halinde bu eğilimler yapısal bir değişikliğe dönüşecek, kamu personel rejiminde memuriyetin özelleştirildiği bir dönem başlayacaktır.

ÖZGEÇMİŞ

Ortaoğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi (ODTÜ) Ekonomi ve İstatistik Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek Lisans derecesini aynı Fakültenin Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden, Doktora derecesini Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünden aldı.

ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Ekonomi ve İstatistik Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak çalıştı. Özel sektörde yöneticilik; işçi sendika ve konfederasyonlarında danışmanlık yaptı. 1993 yılından bu yana Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak çalışıyor.

Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Sendikacılık ve Türkiye'de Sendikacı Kadın Kimliği (G. Toksöz ile birlikte) başlıklı kitapları ve çok sayıda yayınlanmış makalesi bulunmaktadır.

KOBİ'lerin toplam sanayi kredilerindeki payı % 9,5 olarak saptanmıştır. Bu oran ABD'de % 43, Almanya'da % 36, Japonya'da % 51 ve İngiltere'de % 28'dir. Uzak Doğu'da Güney Kore'de bu oran % 48, Hindistan'da % 17 olmaktadır.

KOBİ'lere ilişkin destek programları ve teşvikler kağıt üzerinde çok geniş bir alanı kapsamakta ise de, fiili olarak kullanım oldukça düşüktür. Özellikle mikro işletmelerde kurumsal yapının zayıf olması, yönetim-organizasyon ve finansman zaafı bu teşviklerden yararlanma oranını düşürmektedir.

KOBİ'lerde başlıca göstergeler;

- Tesis başına yatırım : 44.000 USD
- Tesis başına kredi : 23.000 USD
- Tesis başına istihdam : 4,6
- Tesis başına mühendis : 0,3

olarak saptanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

1965 İ.T.Ü Makina Fakültesinden mezuniyet

1965-1966 Karayolları Genel Müdürlüğünde çalışma

1966-1968 Ordonatım Okulu İzmir İnşaat Emlak Dairesinde askerlik

1968-1975 Mühendislik Hizmetleri Bölüm Başkanı olarak, özel bir büroda yatırım projeleri hazırlama ve yöneticilik. Yüzü aşkın projede yabancı uzmanlarla fizibilite etüdüleri, DPT ve Dünya Bankası'na hazırlanan projelerde uzman yönetici

1975-1980 Makina Mühendisleri Odası'nda 1971 den bu yana çeşitli kademerde yöneticilik, Oda Genel Sekreterliği görevi. Kongre, Panel ve Sempozyumlar için bildiri sunumu. İhtisas konuları: Demir-Çelik, İş Makinaları ve Makina İmalat Sanayi Dördüncü Demir Çelik Tesisleri proje çalışmaları, kağıt, makina imalat, otomotiv sanayiine ilişkin fizibilite çalışmaları, iki dönem MMO İstanbul Şube Başkanlığı

1980-1988 Kendi Danışmanlık şirketinde yatırım projelerinin yönetimi, CPM çalışmaları

1988-2004 Alarko ve Alarko Carrier İmalat Grup Grubunda yatırım ve Ar-Ge danışmanlığı, DPT 6,7 ve 8 . Beş Yıllık Kalkınma Plan çalışmaları, Özel İhtisas Komisyon raportörlüğü. Sivil Toplum Kuruluşlarında çalışmalar. Panel, sempozyum ve kongrelerde bildiri sunumu. KOBİ Yönetim Danışmanlığı ve yatırımlarda CPM çalışmaları

2005 yılından itibaren kendi şirketinde Yatırım ve Ar-Ge projeleri hazırlama; Sektör ve Stratejik Planlama çalışmaları yönetimi . MMO yayınları arasında çıkan "Makina İmalat Sanayi Sektör Araştırması"nın koordinatörlüğü. 2005 Sanayi Kongresi Yürütme Kurulu üyeliği

Türkiye'deki toplam işletmelerin % 80,6'sı ferdi mülkiyet, % 13,6'sı limited şirket ve sadece % 2'si anonim şirket olmaktadır. İşletmelerin yoğunlaştığı iller İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya ve Konya'dır. Bu 6 ilde işletmelerin % 43,1'i yer alırken çalışanların da % 54'ü bu illerde istihdam edilmektedir.

KOBİ'lerin zayıf yönleri şöyle belirlenebilir;

- Çok küçük ölçekli ve dağınık olmalarından dolayı verimlilikleri düşüktür,
- Pazar ve sektör bilgileri yetersizdir,
- Teknolojik düzeyleri yetersizdir,
- Yönetim ve organizasyonda zaafı bulunmaktadır,
- Pazarlama ve tanıtım konusunda alt yapı ve bilgi eksiklikleri vardır,
- Ürettikleri ürün ve hizmetlerin kalitesi genellikle düşüktür,
- Standartlara uygun üretim yapmadıkları için ihracat potansiyelleri düşüktür,
- Rekabet güçleri düşüktür,
- Özkaynakları yetersiz olup kronik enflasyona bağlı olarak zaman içinde erozyona uğramışlardır,
- Yatırımlarını geliştirmekte zorlanmaktadırlar.

KOBİ'lerin en büyük açmazları, büyük şirketlerin yan sanayileri gibi çalışmalarını, fason üretim yaparak bu işletmelere bağımlı olmalarıdır. Dolayısıyla, tedarik sistemlerinden, kaynak kullanımına, yatırım geliştirmelerinden kar marjlarına kadar dar boğaza girmekte ve ekonomik veya siyasi krizlerden hızlı bir biçimde etkilenmektedirler. Ayrıca Ar-Ge yapma imkanları sınırlı olduğundan veya hiç olmadığından teknoloji ve ürün geliştirme şansına sahip olamamaktadırlar.

KOBİ'ler küresel rekabete açık değildir. Doğrudan ihracat yapan KOBİ sayısı % 5'i geçmemektedir. Devlet ve KOSGEB destek, kredi ve teşviklerinden yararlanan KOBİ'ler çok azdır ve bunlar da orta ölçekli işletme grubuna dahildir. KOBİ'ler ihracattan yalnızca % 9 oranında pay almaktadır. Fason çalışma küçük ve orta ölçekli işletmelerin kar marjlarını düşürmekte ve bu konuda büyük şirketlerin inisiyatifini doğrultusunda üretim yapmaktadırlar.

KOBİ'ler istihdamın % 61,1'ini sağladıkları halde katma değerden % 30 kadar pay almaktadırlar. 1-49 işçi çalıştıran küçük ölçekli işletmelerin payı ise bu değer yarısıdır. Yani bir anlamda 262.909 işletme toplam sanayi katma değerinin % 14'ünü yaratmaktadır. Küçük işletmelerde çalışan başına katma değer 8.338 YTL iken, bu değer orta ölçekli işletmelerde 26.262 ve büyük işletmelerde 52.056 YTL olmaktadır. AB ülkelerinde ise KOBİ'lerin yarattığı katma değer bunun 4-6 katıdır. Bu durum AB ülkelerindeki KOBİ'lerin daha yüksek katma değerli ürünler imal ettiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca son 5 yılın ortalaması ele alındığında, KOBİ'ler sabit yatırım maliyeti olarak, cari fiyatlarla toplam imalat sanayii yatırımlarının % 27'sini gerçekleştirmişlerdir. KOBİ'lerin burada en önemli finansman kaynakları kendi özkaynakları ve kısa vadeli kredilerdir. Orta/uzun vadeli kredilerin toplam finansmandaki oranı % 30'dur. Ancak KOBİ'ler genellikle dar boğaz giderme veya tevsiyatı yapmakta, teknolojik yenileme sınırlı düzeyde kalmaktadır.

SANAYİLEŞME, İSTİHDAM VE SENDİKALAŞMA

Adnan SERDAROĞLU

Sanayileşme, istihdam ve sendikalaşma arasında çok yönlü ilişkiler mevcuttur.

Teknolojik gelişmeler üretim ile istihdam arasındaki güçlü ve doğru orantılı ilişki bağı zayıflatmaktadır. Yeni yatırımlar artık her zaman beklenen düzeyde istihdam yaratmadığı gibi teknolojik değişiklik anlamına gelen yeni yatırımların hemen tamamı verili üretim düzeyinde istihdam miktarını mutlak anlamda azalttığı gözlemleniyor.

Sanayi sektöründeki istihdam yapısı da değişmiş, kol emeğinin önemi ve ağırlığı azalırken, beyaz yakalı çalışanların sayısı artmıştır.

Beyaz yakalı ücretliler, sanayileşmenin ilk dönemlerinde işverenlerce yürütülen işlerin bir bölümünü üstlenmeleri, daha ayrıcalıklı ücret almaları ve görece homojen bir yapı oluşturmaları nedeniyle işçi sınıfının dışında sayılırlardı. Üretimin çeşitlenmesi, teknolojinin gelişmesi, hizmetler sektörünün önem kazanması, eğitim düzeyinin yükselmesi ve yaygınlaşması gibi nedenlerle toplam ücretliler içindeki payları hızla arttı.

Teknolojik gelişme, üretimin değişmesi, yönetim tekniklerinin değişmesi ile birlikte istihdam biçiminin de değişmeye, çeşitlenmeye başladığını tespit ediyoruz. Esnek üretim modellerinin gündeme gelmesi, tartışılması ve sonunda İş Yasası hükümleri arasına girmiş olması, kuşkusuz iş ilişkileri ile iş ilişkilerini, işçinin niteliğini ve endüstri ilişkilerini de zorlamaya başladığı açıktır.

Sermaye küresel bir nitelik, uluslararası bir özelliğe kavuşurken sosyal konularda uluslararası kabul gören kuralların uygulanmaması, emeğin ulusal sınırlar içine sıkışmasına yol açmaktadır.

Emeğin ulusal sınırlar içine sıkışmasının iki anlamı vardır.

Bunlardan birincisi emeğin ulusal sınırlara fiziki olarak hapsedilmesi; ikincisi ise, sermaye giderek artan ölçülerde küresel hukuk kuralları oluştururken, emeğin ulusal hukuk sistemlerine hapsedilmesidir. Bu eşitsiz durum, emeğin örgütlenme hakları, sosyal güvenlik, çalışma koşulları, iş hukuku gibi konularda en dezavantajlı olduğu ülkelerin sermaye açısından en cazip ülkeler olmasına yol açmaktadır.

Ülkemize baktığımızda; DİE'nin 2005 Ağustos ayı verilerine göre ülkemizde; işgücü arzı 25,2 milyon kişidir. Ancak fiilen çalışan sayısı; 22,8 milyon kişidir. Aynı rapor; işgücüne katılma oranını da % yüzde 49,5 olarak belirtmiş olması, ülkemizde çalışabilir nüfusun 50 milyon kişiyi geçtiğini gösteriyor. Ancak;

- Kayıtlı işsiz sayısı 2,5 milyonu aşmakta olduğu,
- Kayıtsız işgücü ile birlikte açık ve gizli işsiz sayısının yaklaşık 10 milyon kişiyi bulduğu,
- Ülkemizde her 5 kişiden birinin doğrudan işsizlik sorunundan etkilendiği gerçeği ile birlikte
- Okullaşma oranlarının yükselmesi, Emekli sayısının artması,
- Kırsal kesimde aktif nüfus içinde görünen kitlenin kente göçü ile birlikte İŞSİZ sayısı patlama yapmaktadır.

İşsizlik, kayıt dışı istihdam, enformel sektör, eğitim düzeyinin düşüklüğü, ücretlerin yetersizliği, emek maliyetinin yüksekliği, sosyal güvenlik açıkları, sendikasızlaşma; bunların hepsi birbirini besleyen süreçlerdir. İçlerinden yalnızca birini seçerek, düzeltmek mümkün değildir. Her biri için tek tek uğraşmak, çözümler üretmek gerekirken, ancak eş zamanlı olarak bu sorunların tümüne birden eğilmek gerekmektedir.

Bütün bu süreçler sonucu, hemen tüm ülkelerde sendikalaşma eğilimi azalmaktadır

Birbirine benzer işler yapan ve birlikte çalışan kol işçilerinin dayanışması temelindeki klasik sendikal anlayış değişim sürecine giriyor.

Öte yandan küresel ölçekte faaliyet gösteren çokuluslu şirketlere karşı, ulusal düzeyde örgütlenmiş sendika yapısı çaresiz kalmaktadır. Çokuluslu şirketler, bir ülkedeki işletmesinde sendikal örgütlenme ya da direniş başladığında, üretimini bir diğer ülkedeki tesislerine kaydırabilmektedir. Şirketlerin işin çeşitli parçalarını farklı şirketlere yaptırması eğiliminin yaygınlaşması da sendikal taleplere karşı üretimi kaydırma olanağını artırmaktadır.

Ulusal düzeyde örgütlenen sendikaların, küresel düzeyde iş yapan firmalara karşı işçilerin çıkarını savunma imkanı büyük ölçüde kısıtlanmıştır.

NE YAPILMALI?

*Ezbere dayalı eğitim modeli hızla terk edilmeli, günümüz teknolojisine dayanan üretime yönelik ve "üretim içinde eğitim" modeline dayalı bir eğitim sistemine geçilmelidir.

- İstihdamı artıran ve teşvik eden sosyal ve mali politikalar geliştirilmelidir.
- Eğitim sonrası "yaşam boyu eğitim" ilkesi kapsamında yetişkin eğitime olanak sağlanmalıdır.
- Kamu yatırımları arttırılmalıdır.
- Devletin üretimi ve yatırımı teşvik sistemi gözden geçirilerek üretim ve istihdam koşulu öncelikli husus haline getirilmelidir.

TÜRKİYE'DE VE DÜNYA'DA KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER (KOBİ)

Makina Mühendisleri Odası Özel Komisyon Raporu (Yavuz BAYÜLKEN)

Türkiye'de çeşitli kurumların yaptıkları tanım ve kapsamlar çerçevesinde;

- 1-9 işçi çalıştıran firmalar "mikro" işletme,
- 9-49 işçi çalıştıran firmalar "küçük" işletme,
- 50-150 işçi çalıştıran firmalar "orta" işletme,
- 150'den fazla işçi çalıştıran firmalar "büyük" işletme

olarak belirlenmiştir.

DİE 2002 yılında işletmelerin genel sayımını yaparak 1.881.433 işyeri saptamıştır. Bunun 265.848'i sanayide çalışan küçük ve orta boy işletmeler olmaktadır. İmalat sanayiinde üretim yapan işletmelerin % 99,89'u KOBİ'lerdir. Sanayi KOBİ'lerindeki istihdam 1.289.380 olup toplam imalat sanayii istihdamının % 61,1'i bu tip işyerlerindedir. Bunların sektörel dağılımı şöyledir:

Alt sektörler	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı	Çalışanlara Göre Oran (%)
Tekstil, konfeksiyon, deri	63.099	458.208	35,5
Metal eşya sanayi	35.081	83.806	6,6
Mobilya sanayi	34.255	70.387	5,4
Gıda, içki ve tütün ürünleri	30.833	163.669	12,7
Orman ürünleri sanayi	28.198	47.731	3,7
Makine imalat sanayi	18.860	85.249	6,6
Basım ve yayın sanayi	9.293	28.270	2,2
Plastik ve kauçuk sanayi	8.954	51.168	3,9
Diğerleri	37.275	300.892	23,4
Toplam	265.848	1.289.380	100,0

Görüldüğü gibi en fazla işyeri ile işçi sayısı tekstil, konfeksiyon ve deri üretimindedir. Gıda, içki ve tütün ürünleri sanayi ile makine sanayi ve metal eşya sanayi, istihdamın yüksek olduğu KOBİ işletmeleri arasındadır. Toplam işletme sayıları ve çalışanları ele alındığında işletme başına düşen işçi sayısı 4,8 olmaktadır. Bu da KOBİ'ler arasında mikro işletmelerin ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Rafine petrol ürünleri sanayi ve otomotiv sanayi işletmeleri, genellikle büyük işletmeler olduğundan KOBİ kapsamında ilk sıralarda yer almamaktadır. İşletme başına çalışan sayısı ele alındığında yine bu tip işletmeler başı çekmektedir (petrol ürünleri, elektrik-elektronik, otomotiv ve kağıt ürünleri). SSK'ya kayıtlı işçi çalıştıran işyerleri toplam işletmelerin %38,6'sını oluşturmaktadır. İşyerlerinin önemli bir bölümünü Bağ-Kur'a kayıtlı esnaf ve sanatkarlar oluşturmaktadır.

- Sendikalar ve TİSLG Yasaları İLO normları ışığında yeniden düzenlenmelidir.
- İMF VE DB politikaları terkedilmeli, üretim ve yatırımları esas alan politikalara geri dönülmelidir.
- Planlı ekonomi ile üretim, istihdam, bölüşüm alanlarında kısa, orta ve uzun vadeli planlara geçilmelidir.
- Beyaz yakalı ücretlilerin sendikalarda örgütlenmeleri sağlanmalıdır.

ÖZGEÇMİŞ

İşçilik yaşamına Sapanca Segman Fabrikası'nda başladı. 1987 yılında işten atıldı ve daha sonra bir yıl süre ile DDY'nda çalıştı.

1988 yılında Çolakoğlu Metalurji'de işbaşı yaptı ve 3 yıl temsilcilik görevini sürdürdü.

1991 yılında Gebze Şube Mali Sekreterliği'ne seçildi ve yapılan görev değişimi sonucunda Şube Sekreterliğine seçildi.

3 yıl bu görevi sürdürdükten sonra 1994 yılında tekrar aynı göreve seçildi.

1997 yılı Genel Kurul sonrası aynı görevine devam etti. 2000 yılında yapılan kongrede yine aynı göreve seçildikten sonra yeniden görev dağılımı sonucu Şube Başkanlığı'na seçildi.

Birleşik Metal İş'in 16. Merkez Genel Kurulu'nda Genel Başkan seçildi.

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2005

II. Oturum

KOBİ'lerin Sanayideki Yeri ve Önemi

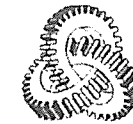
Oturum Başkanı

Kemal ULUSALER
TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Oturum Katılımcıları

Yavuz BAYÜLKEN - Makina Mühendisi, Kongre Yürütme Kurulu Üyesi
Rapor Sunumu

Aykut GÖKER - Makina Mühendisi, TTGV
Değerlendirme

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2005

VI. Oturum

Sanayi Politikalarına İlişkin Geleceğe Bakış

Oturum Başkanı

Orhan ÖRÜCÜ

TMMOB, Kongre Yürütme Kurulu Üyesi

Oturum Katılımcıları

Prof. Dr. Hacer ANSAL - İTÜ İşletme Fak. İşletme Müh. Bölümü
İmalat Sanayiinde Teknolojik Gelişmeler ve İstihdam Sorunu

Dr. Metin ÖZUĞURLU - AÜ SBF Çalışma Eko. ve End. İlişkileri Bölümü
Taşeronlaşma Süreci ve İstihdama Etkileri

Prof. Dr. Erineç YELDAN

Bilkent Üni. İktisadi İdari ve Sosyal Bilim. Fak. İktisat Bölümü
Genel Denge Modelleri ve Bölüşüm

SANAYİLEŞMEYE GENEL BİR BAKIŞ

Erol TAYMAZ

19. yüzyılda tamamlanan Sanayi Devrimi, insanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarından biridir. Sanayi Devrimi ile yeni faaliyetler ortaya çıkmış, yeni teknolojiler temelinde gerçekleşen iş bölümü ile üretimin ve üretkenliğin tarihte görülmedik oranlarda arttırılması mümkün olmuştur. Sanayi Devrimi'nin yol açtığı ekonomik dönüşüm, ülkelerin refah ve gelişmişliğine, dolayısıyla ülkeler arası eşitsizliklerin artmasına da yol açmıştır. Bu büyük dönüşüm süreciyle "sanayi" ekonomik gelişme ve kalkınmanın motoru haline gelmiştir.

Türkiye'de de, 1920'lerin sonlarından itibaren sanayinin geliştirilmesine özel önem verilmiştir. Özellikle 1930'larda kamu girişimciliği ile önemli sanayi kollarının kurulduğu görülmektedir. "Sanayileşme" kavramı bir anlamda "kalkınma" ile özdeş tutulmuştur. 1960'ların başlarından 1980'e kadar süren "planlı kalkınma" döneminde de özellikle kamu girişimciliği yoluyla sanayileşme sürecinde önemli adımlar atılmıştır. 1980-sonrası dönemde, ihracata yönelik sanayileşme modeli benimsenmiştir. Bu modelde görelî fiyatların değiştirilmesi ile ekonominin gerekli yapısal dönüşümü sağlayacağı ve mevcut kaynak donanımına "en uygun" ekonomik yapının kurulacağı varsayılmıştır. Bu dönemde, önce "sanayileşme", daha sonra "kalkınma" kavramları giderek ekonomi politikalarındaki önemini kaybetmiş, özellikle 1990'lı yılların kırılgan ve sürekli kriz ortamında sanayileşme bir hedef olarak tüm önemini kaybetmiştir.

Bu çalışmada 1980 sonrası dönemde sanayileşme süreci değerlendirilmektedir. Çalışmada, özellikle 1980'li yıllarda sanayi yapısının geri teknolojiye doğru dönüştüğü vurgulanmakta, bu dönüşümün en önemli nedenlerinden bir olarak tutarlı ve sistemli sanayi ve teknoloji politikalarının uygulanmaması gösterilmektedir. Çalışmada, mevcut sanayi yapısının getirdiği sorunlara değinildikten sonra, geleceğe yönelik bazı kestirimlere yer verilmektedir.

ÖZGEÇMİŞ

1960 yılında Düzce'de doğdu. 1977 yılında Ankara Fen Lisesi'nden, 1982'de ODTÜ Makina Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. 1985'de ODTÜ İktisat Bölümü'nde yüksek lisans ve 1989'de Case Western Reserve Üniversitesi (CWRU) İktisat Bölümü'nde doktora çalışmalarını tamamladı. 1982-1985 yıllarında Aselsan'da Ar-Ge Mühendisi olarak çalıştıktan sonra 1985-1989 döneminde CWRU'da araştırma görevlisi, 1989-1992 döneminde de Stokholm'deki Endüstriyel ve Sosyal Araştırma Merkezi'nde (IUI) araştırmacı olarak çalıştı. 1992 yılından itibaren ODTÜ İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Makina Mühendisleri Odası'nın üyesi olan Erol Taymaz teknoloji ve yenilik politikaları, KOBİ'ler, sınai dinamikler ve mikro-simülasyon konularında çalışmaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Ekonomi-Maliye mezunu. Doktorasına aynı fakültede devam etti. İktisat Ekonomisi, Ekonomi Politik, İktisadi Düşünceler Tarihi ve İktisat Tarihi alanında yayımlanmış çok sayıda çalışması vardır. Halen Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi bölümünde öğretim üyeliği yapmaktadır.

İMALAT SANAYİİNDE TEKNOLOJİK GELİŞMELER ve İSTİHDAM SORUNU

Prof. Dr. Hacer ANSAL

Yeni teknolojilerin yaygın kullanımının ülkelerin ekonomik büyüme süreçleri üzerinde çok önemli rolü olduğu bilinmektedir. Firmaların Ar-Ge çalışmalarının sonucunda geliştirdikleri teknolojik yeniliklerle veya ülke dışından yeni teknolojiler ithal ederek bunların firma bünyesine adaptasyonu yoluyla sağlanan produktivite artışlarının ekonomik büyümenin itici gücü olduğu yaygın bir kabul görmektedir. Dolayısıyla teknolojik gelişme yaratabilme ve inovasyon, ekonomik gelişme ve rekabet gücü açısından hayati öneme sahiptir. Ancak yeni teknolojilerin üretilmediği hazır alındığı, dolayısıyla da bu alanda yeni iş alanlarının açılmadığı gelişmekte olan ülkelerde, firmaların kendi sektörlerinde modernizasyona giderek teknoloji transferi yoluyla ithal yeni teknolojileri bünyelerine adapte etmelerinin istihdamı nicel olarak nasıl etkilediği çok fazla sorgulanmamaktadır.

Son yıllarda Türkiye'de imalat sanayinde oldukça yüksek ekonomik büyüme oranlarına ulaşılmış olmasına ve büyük çapta sermaye yatırımlarına gidilmiş olmasına rağmen, bu yatırımların ve ekonomik büyümenin istihdam yaratamamış olması büyük bir ilgi ve merak uyandırmış bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de 1980 sonrasında yeni teknolojilerin imalat sanayinde istihdamı nasıl etkilediğini irdelemeye çalışmaktır. Bunun için DİE verilerine dayanılarak farklı sektörlerde emek üretkenliği ve istihdam artışları incelenecek ve yapılan yatırımların istihdam yaratma etkisi aydınlatılmaya çalışılacaktır.

ÖZGEÇMİŞ

Boğaziçi Üniversitesinden İnşaat Mühendisliğinden mezun olduktan sonra ABD de Northwestern Üniversitesi'nde yine inşaat mühendisliğinde Master yapmış, beş yıl ABD'de Zemin Mekaniği alanında mühendis olarak çalıştıktan sonra mühendisliği bırakarak akademik çalışmaya karar vermiş ve İngiliz Kültür Heyeti bursu ile İngiltere'de eğitimine devam etmiştir. Sussex Üniversitesinde "Science Policy Research Unit (SPRU)" in "Bilim, Teknoloji ve Sanayileşme" Doktora programında 1988 yılında doktorasını tamamlamıştır. Daha sonra bir yıl Cenevre'de Birleşmiş Milletler (UNCTAD) de Teknoloji Programı Bölümünde Proje Yöneticisi olarak çalıştıktan sonra Türkiye'ye dönerek İstanbul Teknik Üniversitesi'ne girmiştir. 1999 yılında aynı üniversitede Profesör olmuş, halen de İşletme Fakültesi'nde İktisat Anabilim Dalı Başkanı, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Bilim, Teknoloji ve Toplum" Anabilim Dalı Başkanı ve yüksek lisans programı Koordinatörü olarak görevine devam etmektedir.

İktisat Teorisinde Teknoloji ve Teknolojik Gelişme, Yeni Teknolojiler ve Esnek Üretim Organizasyon Biçimleri, Yeni Teknolojilerin Ölçek Ekonomisine Etkileri, Post Fordist Üretimde İş Organizasyonu, Esnek Çalışma Biçimleri, Yeni Teknolojilerin Kadın İstihdamına Etkileri, Enformasyon Toplumu ve Teknoloji Yönetimi konularında çok sayıda ulusal ve uluslararası yayını bulunmaktadır.

TAŞERONLAŞMA SÜRECİ VE İSTİHDAMA ETKİLERİ

Metin ÖZUĞURLU

Bu çalışma taşeron istihdam biçimini doğallaştıran yaklaşımların karşısında, konuyu; uluslararası planda ortaya çıkan ve derinleşen yeni işbölümü ve üretimin örgütlenme biçimleri çerçevesinde tarihselleştirmeyi amaçlamaktadır. Genelleşmiş istihdam biçimi olarak taşeronlaşma, sermaye bakımından, maliyet risklerini dışsallaştırmanın; dolayısıyla da firma ölçeğinde karlılık ve etkinlik stratejisinin en uygun istihdam biçimi iken emek bakımından konunun önemi, artı değer üretiminin gerçekleşmesi ile yaratılan artığa el konulması arasındaki mekansal örtüşme yada birlikteliğin kırılması noktasında ortaya çıkmaktadır. Çok yönlü sonuçları olan söz konusu kırılma, bu çalışmada, nitel bir çözümlemeye tabi tutulacak ve bu çerçevede taşeronlaşmanın istihdama etkileri konusu sırasıyla; emeğin düşkünleşmesi, istihdamın kazailleşmesi ve iş ve çalışmanın anlamının emekçiler aleyhine dönüşmesi temaları etrafında tartışılacaktır.

ÖZGEÇMİŞ

Metin Özüğurlu; 1961 doğumlu. Lisans ve yüksek lisans öğrenimini ODTÜ Sosyoloji Bölümünde tamamladı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde "İşçi Sınıfının Oluşumu Üzerine Bir Çözümleme Çerçevesi: Anadolu'da Bir Küresel Fabrikanın Doğuşu" başlıklı tezi ile 2002 yılında doktora derecesini aldı ve bu çalışma Halkevleri Emek Çalışmaları Merkezi tarafından "Anadolu'da Küresel Fabrikanın Doğuşu" adıyla 2005 yılında yayımlandı. Metin Özüğurlu, 1995 yılından beri aynı fakültede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır, Halkevleri ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Yönetim Kurulu Üyesidir.

SANAYİLEŞME VE ULUSLARARASI İŞBÖLÜMÜ: GERÇEKLER VE GİZEMLER

Prof. Dr. İşaya ÜŞÜR

Sözcüklerle konuşanlar kavramlarla düşünmeye başladıklarında çözmek durumunda kalacakları temel bir sorunla yüzyüze gelirler. Kavramların taşlaşması. Kavram bir kez belirlenince, belirlendiği biçimiyle ve belirlendiği kadarıyla ebed müddet sürüp gideceği yanılısı/yanılsamasıdır bu.

Sanayileşme kavramı, belki de, sözü edilen bu taşlaşmaya en fazla maruz kalanlardan...

Kabaca, 1980'lerden sonra, her ne kadar sanayileşme, makbul, itibarlı ve istenir bir kavram olmaktan çıkarılmaya çalışıldı ise de, sürecin kendisi yürümesini sürdürdüğü için olsa gerek, son zamanlarda üzerinde yeniden düşünölmeye başlandı. Türkiye'de " Sanayileşme, yeniden!" (diyebileceğimiz) hamlesinin başını çekenler arasında TMMOB'nun bulunması sevindirici! Elbette ki bu bir rastlantı değil.

Sanayileşmenin bir süreç olduğunun, daha başlangıçta farkına varılmalıdır. Böylece, yukarıda sözü edilen "taşlaşma"dan kaçınmanın zihni ortamı hazır tutulmuş olur. Öte yandan sanayileşme, tarihsel olarak, kapitalist gelişme süreciyle üst üste gelen, çakışan bir süreçtir de. Bu basit tarihsel tespit, ne tür bir sanayileşmeden bahsedildiğinin, arzulandığının farkına varılışı olarak görölmek durumundadır; fakat aynı zamanda olageldiği biçimiyle olanın aşılması için de elzemdir.

Sanayileşme, her halde üretimle bağlantılıdır; fakat özel türde bir üretimle toplumsal ilişkilerin özel ve özgöl bir niteliğe büründüğü; ve bu özel ve özgöl ilişkiler nedeniyle ve onlar sayesinde ortaya çıkabilen bir üretim süreciyle... Böylece, toplumun yapısı değişmiş olur.

Diğer taraftan, ilk kez bir ulus-devlet içinde meydana geldikten sonra, o ulus-devlet içindeki iktisadi/toplumsal işbölümü değişmekle kalmaz, uluslararası işbölümünde de değişimlere/dönüşümlere yol açar. Üretim sürecinin formu değiştikçe, açıktır ki, bir ulus-devlet içindeki çalışan-çalışan; çalışan-kapitalist; kapitalist-kapitalist; çalışan/kapitalist-devlet arasındaki ilişkiler gibi temel toplumsal, siyasal ilişki formları da değişecektir. Bu türden değişme ve dönüşümlerin ise uluslar arası boyuta yansyacağı açık olmalıdır.

Böylece, bildiride ikili bir amacın güdüldüğü söylenebilecektir. Bir yandan, sanayileşmenin taşlaşmış bir süreç olmadığı vurgulanırken, diğer yandan kapitalist sanayileşmenin meydana getirdiği uluslararası iktisadi-toplumsal ortam hakkındaki gizemler ayıklanmaya çalışılacaktır.

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN ORTA-UZUN DÖNEM BÜYÜME PERSPEKTİFLERİ: GENEL DENGE MODELLERİ VE BÖLÜŞÜM

Prof. Dr. Erinç YELDAN

Bu çalışmada Türkiye ekonomisi için hazırlanan bir *Hesaplanabilir Genel Denge Modeli* sunulmaktadır. Türkiye'nin orta uzun dönemli alternatif büyüme, sanayileşme, yatırım ve bölüşüm politikalarını analiz etmek için kullanılan *Türkiye Makroekonomik Karar Alma Modeli*, dokuz üretim sektörü, özel ve kamu sermayesi ile formal ve enformel (kayıt dışı) emek kategorileri aracılığıyla ulusal ekonominin 2003-2008 arasındaki gelişim patikasını irdelemektedir. Model, kamu kesimi gelir-gider akımlarını ulusal ekonominin genel dengesi içinde değerlendirmekte ve tasarruf-yatırım dengesi, cari işlemler dengesi ve mal ve işgücü piyasalarını ayrıntılı olarak betimlemektedir. Modelin kurgusu içerisinde Türkiye'nin 2003 -sonrası izlemekte olduğu makroekonomik politikaların (IMF programının) kısa-orta dönemdeki sonuçlarının neler olabileceği araştırılmakta ve iktisat politikası alternatifleri tartışılmaya açılmaktadır.

Modelde analiz edilen ve yakın dönem iktisat gündemimize damgasını vuran sorunlardan en önemlisi cari işlemler açığının finansmanı konusudur. Model sonuçları Türkiye'nin 2004 ve 2005 boyunca sürdürdüğü sıcak para girişlerine dayalı spekülasyon büyüme sürecinin son derece kırılma olduğunu vurgulamaktadır. Elde ettiğimiz sonuçlar, Türkiye'de yaşanması olası bir dışsal şok sonucunda, örneğin dış kaynak girişinin ve reel faiz oranının 2003-öncesi düzeye geri dönmesi durumunda büyüme hızının yüzde 4'lük bir gerilemeye uğrayabileceğini ve işsizlik oranının da 2008'e kadar yüzde 17'e yükseleceğini vurgulamaktadır. Model sonuçlarına göre böylesi bir olumsuz senaryo altında kamu borç stokunun milli gelire oranı yeniden yüzde 100 düzeyine ulaşmaktadır. Son derece makul böylesi bir alternatif senaryonun bile Türkiye ekonomisi için ne derece önemli sorunlar oluşturabileceği gerçeği göz ardı edilmemesi gereken bir tehlike olarak gündemimizde durmaktadır.

Model çerçevesinde sınıadığımız bir başka alternatif maliye politikalarına ilişkindir. Burada amaçlanan, uygulanmakta olan yüzde 6.5'lik faiz dışı fazla hedefinin düşürülerek, kamu hizmetlerinde ve sermaye malları üretiminde kamu yatırımlarını artırma stratejisidir. Böylesi bir kamusal yatırım programı çerçevesinde Türkiye'nin toplam faktör üretkenliği 1970'ler düzeyine çekilmesi durumunda fert başına milli gelir, istihdam ve reel ücret düzeyinde önemli kazanımlar sağlanabilmektedir.

Modelin teknik dokümantasyonu aşağıdaki web sitesinde ayrıntılı olarak okuyucuya sunulmaktadır: <http://www.econmodel.bilkent.edu.tr/>

ÖZGEÇMİŞ

1960 yılında İzmit'te doğdu. Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümü'nden mezun oldu. İktisat Doktorası derecesini 1988 yılında Minnesota Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra Bilkent Üniversitesi'ne katıldı. Aynı Üniversite'de 1990'da Doçent; 1998'de de Profesör ünvanını aldı ve 1998-2003 yılları arasında İktisat Bölüm Başkanı olarak görev yaptı. Prof. Yeldan, uluslararası ekonomi, kalkınma ekonomisi ve makroekonomik modeller üzerinde çalışmaktadır. Merkezi Yeni Delhi'de olan Uluslararası Kalkınma İktisatçıları Birliği (IDEAS) kurucu-direktörlerinden olan Profesör Yeldan, 1998 yılında Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) bilim teşvik ödülü sahibidir.

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2005

I. Oturum

1923'ten Günümüze Türkiye'nin Uluslararası İşbölümündeki Yeri

Oturum Başkanı

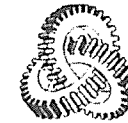
Kaya GÜVENÇ

Makina Mühendisleri Odası - Kongre Yürütme Kurulu Üyesi

Oturum Katılımcıları

Prof. Dr. İşaya ÜŞÜR - Gazi Üni. İİBF Ekonomi Bölümü
Uluslararası İşbölümünde Sanayi Kavramının Önemi ve
Sanayileşmenin Evreleri

Prof. Dr. Erol TAYMAZ - ODTÜ İİBF İktisat Bölümü
Sanayileşmeye Genel Bir Bakış

Ayhan SÜRMEŒ	MMO Trabzon Œubesi
Tolga AYTAÇ	MMO Zonguldak Œubesi
Orhan ÖRÜCÜ	Elektrik Mühendisleri Odası
Birol GÜNER	Harita ve Kadastro Müh. Odası
D. Galip KILINÇ	İnŒaat Mühendisleri Odası
Filiz AyŒe DEMİRCİ	Jeoloji Mühendisleri Odası
A.Uğur GÖNÜLALAN	Jeofizik Mühendisleri Odası
İsmail TÜRKSEVEN	Kimya Mühendisleri Odası
DiŒer KARA	Maden Mühendisleri Odası
Zehra Güner AKAD	Metalurji Mühendisleri Odası
Yusuf KANDAZOĞLU	Orman Mühendisleri Odası
Rahime Tunçtan AKBAŒ	Peyzaj Mimarları Odası
Buğra GÖKÇE	Œehir Plancıları Odası
GüŒgör DURUR	Tekstil Mühendisleri Odası
Dr. Galip ÖZTÜRK	Ziraat Mühendisleri Odası

KONGRE YÜRÜTME KURULU

Kaya GÜVENÇ
Yavuz BAYÜLKEN
Oğuz TÜRKYILMAZ
S. Melih ŒAHİN
Ali Ekber ÇAKAR
Yunus YENER
Osman SERTER
Serhat GİRGIN
Ayhan SÜRMEŒ
Orhan ÖRÜCÜ
Filiz AyŒe DEMİRCİ
Nadir AVŒAROĞLU

KONGRE SEKRETERİ

Ercüment Œahin ÇERVATOĞLU

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2005

VII. Oturum

Kongre Öncesi Etkinlikler, TartıŒma ve Genel Değerlendirme

Oturum BaŒkanı

Emin KORAMAZ
Makina Mühendisleri Odası YK BaŒkanı/Kongre Düzenleme Kurulu
BaŒkanı

Oturum Katılımcıları

Prof. Dr. Oktar TÜREL - ODTÜ İİBF İktisat Bölümü
Genel Değerlendirme: Kalkınma Politikaları ve Geleceğe BakıŒ

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Mehmet SOĞANCI	TMMOB
Tezcan Eralp ABAY	TMMOB
Selçuk NAZLIAY	TMMOB
Emin KORAMAZ	Makina Mühendisleri Odası
S. Melih ŞAHİN	Makina Mühendisleri Odası
Ali Ekber ÇAKAR	Makina Mühendisleri Odası
Ahmet ENİŞ	Makina Mühendisleri Odası
Elif ÖZTÜRK	Makina Mühendisleri Odası
Tahsin AKBABA	Makina Mühendisleri Odası
Haydar ŞAHİN	Makina Mühendisleri Odası
Baki ÇINAR	Makina Mühendisleri Odası
Hünkar KARAMAN	Makina Mühendisleri Odası
Mustafa YAZICI	Makina Mühendisleri Odası
Nergis BİLGİN	Makina Mühendisleri Odası
Erkan ABACIOĞLU	Makina Mühendisleri Odası
Bünyamin AYDIN	Makina Mühendisleri Odası
Mesut ATICI	Makina Mühendisleri Odası
M. Selçuk GÖNDERMEZ	MMO Adana Şubesi
Yunus YENER	MMO Ankara Şubesi
Mustafa KARAMAN	MMO Antalya Şubesi
Mustafa UYSAL	MMO Bursa Şubesi
Fatih YAŞA	MMO Denizli Şubesi
Hakan SUBAŞI	MMO Diyarbakır Şubesi
A. Erdal ARSLAN	MMO Edirne Şubesi
R. Erhan KUTLU	MMO Eskişehir Şubesi
Ali PERİ	MMO Gaziantep Şubesi
Tevfik PEKER	MMO İstanbul Şubesi
N. Doğan ALBAYRAK	MMO İzmir Şubesi
Mustafa İLBAŞ	MMO Kayseri Şubesi
Serhat GİRGİN	MMO Kocaeli Şubesi
İsmail ÖZKARAKAYA	MMO Konya Şubesi
Serdar ERKAN	MMO Mersin Şubesi
Kadir GÜRKAN	MMO Samsun Şubesi

- **Prof. Dr. Erinç YELDAN** - Bilkent Üniversitesi İktisadi İdarive Sosyal Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü
Genel Denge Modelleri ve Bölüşüm

- **Salondan Katılımlar ve Tartışmalar**

16.30/ 16.45 ÇAY ARASI

16.45/ 18.15 VII. OTURUM
Kongre Öncesi Etkinlikler, Tartışma ve Genel Değerlendirme

Oturum Başkanı

Emin KORAMAZ

Makina Mühendisleri Odası YK Başkanı/Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

Oturum Katılımcıları

- **Prof. Dr. Oktar TÜREL** - ODTÜ İİBF İktisat Bölümü
Genel Değerlendirme: Kalkınma Politikaları ve Geleceğe Bakış

- **Salondan Katılımlar ve Tartışmalar**

Oktar TÜREL

ÖZGEÇMİŞ

İTÜ İnşaat Fakültesi'nden 1960'da mezun oldu. Bir kaç yıllık deneyiminden sonra İktisat alanına yöneldi. 1969'da Southampton Üniversitesi (İngiltere)'de yüksek lisans, 1976'da Ankara Üniversitesi, SBF'de doktora derecelerini elde etti. 1986'da Doçent, 1996'da Profesör ünvanlarını aldı. 2004'de ODTÜ'den emekliye ayrıldı. Kısa süren mühendislik yılları dışında, çalışma hayatı başlıca iki kurumda geçti.

Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1965-75, 1978-79 yılları arasında, 12 yıl) ve ODTÜ (1975-2004 yılları arasında, yaklaşık 25 yıl). ODTÜ'de çalıştığı dönemde, iki yıllık izinle Londra Üniversitesi'ne bağlı School of Oriental and African Studies adlı yüksek okulda misafir öğretim üyeliği yaptı. (1993-1995)

- **Mustafa SÖNMEZ** - Araştırmacı, Yazar, Yorumcu, Ekonomist
Türkiye'nin İthalata Bağımlı İhracatı

- **Salondan Katılımlar ve Tartışmalar**

11.30 / 11.45 ÇAY ARASI

11.45/ 13.30 V. OTURUM
Sanayide İstihdam ve Sendikalaşma

Oturum Başkanı

Mehmet TORUN

Maden Mühendisleri Odası YK Başkanı

Oturum Katılımcıları

- **Dr. Seyhan ERDOĞDU** - AÜ SBF Çalışma Ekono. ve End. İlişkileri Bölümü
Kapitalizmin Dönüşümü; Kamu Politikalarında Dönüşümü ve İstihdam

- **Adnan SERDAROĞLU** - DİSK Genel Başkan Yardımcısı, Birleşik Metal-İş
Genel Başkanı
Sanayide İstihdam ve Sendikalaşma

- **Salondan Katılımlar ve Tartışmalar**

13.30 14.30 YEMEK ARASI

14.30 16.30 VI. OTURUM
Sanayi Politikalarına İlişkin Geleceğe Bakış

Oturum Başkanı

Orhan ÖRÜCÜ

TMMOB, Kongre Yürütme Kurulu Üyesi

Oturum Katılımcıları

- **Prof. Dr. Hacer ANSAL** - İTÜ İşletme Fakültesi İşletme Müh. Bölümü
İmalat Sanayinde Teknolojik Gelişmeler ve İstihdam Sorunu

- **Dr. Metin ÖZUGURLU** - AÜ SBF Çalışma Ekonomisi ve End. İlişkileri Böl.
Taşeronlaşma Süreci ve İstihdama Etkileri

Notlar

- *Oturum Katılımcıları*
Yavuz BAYÜLKEN - Makina Mühendisi, Kongre Yürütme Kurulu Üyesi
Rapor Sunumu

- **Aykut GÖKER** - Makina Mühendisi, TTGV
Değerlendirme

- *Salondan Katılımlar ve Tartışmalar*

15.30 / 15.45 **ÇAY ARASI**

15.45/ 17.45 **III. OTURUM**
OSB, Küçük Sanayi Siteleri, Endüstri Bölgeleri ve Teknoparklar

Oturum Başkanı

Ali Ekber ÇAKAR

MMO YK Sekreter Üyesi Kongre Yürütme Kurulu Üyesi

Oturum Katılımcıları

- **Yavuz BAYÜLKEN** - Makina Mühendisi, Kongre Yürütme Kurulu Üyesi
Rapor Sunumu

- **Prof. Dr. Metin DURGUT** - ODTÜ Fen Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü
Değerlendirme

- *Salondan Katılımlar ve Tartışmalar*

17 Aralık 2005 Cumartesi

09.30 | 11.30 **IV. OTURUM**

**Yeni Sanayileşme Modeli, Küresel Üretim, İhracata
Yönelik Sanayileşme; Fason Üretim ve Taşeronlaşma**

Oturum Başkanı

Oğuz TÜRKYILMAZ

Makina Mühendisleri Odası - Kongre Yürütme Kurulu Üyesi

Oturum Katılımcıları

- **Doç. Dr. Cem SOMEL** - ODTÜ İİBF İktisat Bölümü
- **Doç. Dr. Ahmet Alpay DİKMEN** - AÜ SBF Kamu Yönetimi Bölümü
Üretimde Katmadeğerin Küresel Paylaşımı

Notlar

KONGRE PROGRAMI

16 Aralık 2005 Cuma

08.30 / 09.30 KAYIT

09.30 / 10.30 AÇILIŞ OTURUMU

Açılış Konuşmaları

Yavuz BAYÜLKEN

Kongre Yürütme Kurulu Üyesi

Emin KORAMAZ

Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı-Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

Mehmet SOĞANCI

TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

Ali COŞKUN

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanı

10.30 / 12.30 I. OTURUM

1923'ten Günümüze Türkiye'nin Uluslararası İşbölümündeki Yeri

Oturum Başkanı

Kaya GÜVENÇ

Makina Mühendisleri Odası - Kongre Yürütme Kurulu Üyesi

Oturum Katılımcıları

- **Prof. Dr. İşaya ÜŞÜR** - Gazi Üniversitesi İİBF Ekonomi Bölümü
Uluslararası işbölümünde sanayi kavramının önemi ve Sanayileşmenin evreleri
- **Prof. Dr. Erol TAYMAZ** - ODTÜ İİBF İktisat Bölümü
Sanayileşmeye Genel Bir Bakış
- **Salondan Katılımlar ve Tartışmalar**

12.30 / 13.30 YEMEK ARASI

13.30 / 15.30 II. OTURUM

KOBİ'lerin Sanayideki Yeri ve Önemi

Oturum Başkanı

Kemal ULUSALER

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Notlar

SUNUŞ

Geleneksel olarak iki yılda bir düzenlenen TMMOB Sanayi Kongresi'nin bu yılki başlığı, "Sanayileşme, İstihdam, Refah" olarak belirlenmiştir.

TMMOB Sanayi Kongresi 2003'te, "Küreselleşme ve AB Süreçlerinin Ülke Sanayi ve Mühendislerine Etkileri" başlığı altında sanayimizin küreselleşme ve AB sürecindeki durumu ile bu sürecin mühendislere etkileri incelenerek, çözümler önerilmiştir.

Ülkemizde IMF ve Dünya Bankası tarafından belirlenen politikaların uzun yıllardan beri uygulanması sanayileşmemizi olumsuz etkilemiş, ihracatımızı ithalata bağımlı hale getirmiş, bir dizi ekonomik krize neden olmuştur. Bu politikalar bilimi ve teknolojiyi dışlayarak, ucuz işgücünü sanayinin temel rekabet aracı haline getirmiştir. Büyümede rekorların kırıldığı iddia edilen dönemde işsizlik artmış, emekçi halkımızın gelir düzeyi düşmüş, gelir dağılımı çalışanlar aleyhine bozulmuştur. Özetle çalışanlar açısından zaten var olan sorunların daha da artmasına ve ağırlaşmasına neden olmuştur.

Bu durumda, sanayileşmenin istihdam yaratacağına, istihdamın da gelir düzeyini yükselteceğine ilişkin savların ancak belli koşullarda geçerli olabileceğini bir kez daha gündeme getirmek zorunluluğu doğmuştur.

Uluslararası kuruluşların dayattıkları yeni liberal politikalar, Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinin de baskısıyla tek seçenek olarak sunulmaya devam edilmektedir. Bugüne kadar izlenen ve sermaye kesimlerinin kollanıp geliştirilmesine yönelik politikaların yerine, ekonominin ve sanayinin halkımızın çıkarları doğrultusunda planlanmasını savunan, mevcut politikaların gerçek yüzünü sergilemeyi bir sorumluluk olarak kabul eden TMMOB, Oda komisyon ve bilim insanlarının katkılarıyla Sanayileşme - İstihdam - Refah ilişkisini yeniden gündeme getirmektedir.

Bu çerçevede sanayileşme kavramının farklı tarihsel dönemlerde içerdiği anlamlar, uluslararası işbölümünde sanayi kavramının önemi, sanayileşmenin evreleri, üretimde katma değer in küresel paylaşımı ve ülkemizin uluslararası iş bölümündeki yeri, yeni sanayileşme modeli olarak tanımlanan küresel üretim, ihracata yönelik sanayileşme, fason üretim ve taşeronlaşma, taşeronlaşma sürecinin istihdama etkileri, kamu politikalarında dönüşüm, yeni teknolojiler ve istihdam, refah ve bölüşüm sorunları ile KOBİ'lerin sanayideki yeri, Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Endüstri Bölgeleri ve Teknoparklar ele alınacaktır.

*TMMOB Makina Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu*

Notlar

tmmob
makina mühendisleri odası

TMMOB

SANAYİ KONGRESİ 2005

“Sanayileşme - İstihdam - Refah”

16-17 Aralık 2005 / Ankara

Bildiri Özetleri